ECDATPERESTLİK

Baba, ata, ecdat anlamındaki eb (çoğulu: abâ') Kur'an'da 110 küsur yerde geçmektedir. Bu kullanımın büyük çoğunluğu, atalar-ecdat' anlamındaki çoğul kullanım olan âbâ' sözcüğüyle gerçekleştirilmiştir. Kullanımın esasını, ecdadın bir değerler taşıyıcısı olarak öne çıkarılmasını dinleştiren müşriklere verilen cevaplar oluşturur.

Müşrik yaklaşım, şirkin temel özelliklerinden biri olarak, geçmiş ecdat kabullerinin değişmez-dokunulmaz-kutsal bir yapı oluşturduğunu, bu kabullere dokunmanın zındıklık veya dinsizlik olacağını iddia etmektedir. Kur'an'ın en büyük kavgası işte bu iddia sahiplerine karşı veriliyor.

Kur'an din bahsinde, peygamberlerle onların karşısına dikilen şirk zümreleri arasında tarih boyunca sürüp giden kavganın esasını, ecdatperestlikle akıl ve bilginin mücadelesi olarak tescil etmektedir.

Temelde iki tez söz konusudur:

1. Şirkin tezi:

Güvenilir, dokunulmaz ve kutsal olan, atalardan bize devredilen gelenek ve kabullerdir. İyinin, doğrunun ve güzelin ölçütü bu geleneksel değerlerdir. Bunların muhafaza edilmesi ise dinin ta kendisidir.

2. Tevhidin tezi:

Güvenilir, dokunulmaz ve kutsal olan, aklın ve ilmin verileridir. İyinin, doğrunun ve güzelin ölçütü bu verilerdir. Din ise bu verilerle peygamberlere vahyedilenin kucaklaşmasıyla vücut bulur.

Bu iki tezin kavgası çok zorludur. Birinci tezin temel söylemi şudur:

"Ayetlerimiz, karşılarında açık seçik beyyineler halinde okunduğunda, delilleri sadece şöyle demek olmuştur: 'Doğru sözlüler iseniz atalarımızdan kanıt getirin." (Dühan, 36; Câsiye, 25)

İkinci tez, yani peygamberler tezi ise şu söylemi öne çıkarmaktadır:

"Eğer doğru sözlü kişiler iseniz bundan önceki bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı getirin bana!" (Ahkaf, 4)

"Eğer doğru sözlü iseniz bana ilimle haber verin." (En'am,143)

Ecdatperestliğin esası dikkate alındığında onu gelenekçilik veya muhafazakârlık olarak anmak mümkündür. Ve bu durumda şunu söylemek de mümkün olacaktır:

Gelenekçilik veya muhafazakârlık, mutlak anlamda alındığında şirktir.

Kur'an bu noktada çok sert bir tavır koymuştur:

'Atalar' ve 'en eski atalar' ne bırakmışsa şirk ürünüdür. (21/54; 26/76) Çünkü Kur'an, ecdatperestliğin Allah ile sürekli yarıştığını ve çoğunlukla da onu ikinci sıraya geçirdiğini bilmektedir. Getirdiği dinin en önemli ibadetlerinden biri olan haccın ifasından söz ederken kullandığı şu cümle, sadece bir serzenişin değil, ağır bir ithamın da ifadesidir:

"Allah'ı anın! Tıpkı atalarınızı andığınız gibi, hatta daha kuvvetli bir anışla!" (Bakara, 200)

İnsanoğlunun, atalarını Allah'ından daha çok ve daha kuvvetli andığı tartışılmaz bir gerçektir. Ne yazık ki bu gerçek, insan hayatında hükmünü yürütmeye devam etmektedir. Biraz kılık değiştirerek, biraz sinip gizlenerek.

Gelenekçilik veya muhafazakârlığın şirk başlığı altına girmemesi için tüm değerlerinin akıl ve bilim denetimine açılmasını kabul etmesi gerekir. Eğer bu anlamda bir gelenekçilik olabilirse

onun şirk olmayacağını söylememiz mümkün olacaktır. Ne var ki, böyle bir muhafazakârlık tasavvuru eşyanın tabiatına aykırıdır ve insanlık tarihi boyunca da görülebilmiş değildir.

Kur'an, gelenekçiliğin yani ecdatperestliğin karşısına akılcılık ve bilimciliği koymaktadır. Temel karşıt kavramlar bizzat Kur'an tarafından belirlenmiştir: Akıl ve ilim. Kur'an bu noktada, âdeta felsefî tanımlamalar getirmektedir. Sarsıcı eleştirilerden bazıları şunlardır:

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun!' dendiğinde: 'Hayır! Biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız.' derler. Peki, ataları bir şeyi akıl yoluyla kavrayamıyor, doğruya ve güzele ulaşamıyor idiyseler?!" (Bakara, 170)

"Onlara, Allah'ın indirdiğine ve resule gelin dendiğinde şöyle derler: 'Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter.' Peki, ataları hiçbir şey bilmiyor, doğru yolu bulamıyor idiyseler de mi?" (Mâide, 104)

"insanlardan öylesi var ki, Allah uğrunda ilimsiz, kılavuzsuz ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın mücadele eder. Böylelerine, Allah'ın indirdiğine uyun dendiğinde şu cevabı verirler: 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız.' Peki, şeytan onları, alevli ateşin azabına çağırmış olsa da mı?" (Lukman, 20-21)

"Onlara bundan önce bir kitap verdik de ona mı yapışmaktadırlar? Hayır, sadece şunu söylemişlerdir: 'Biz atalarımızı bir ümmet/bir din üzerinde bulduk; onların eserlerini izleyerek biz de doğruya ve güzele varacağız." (Zühruf, 21-22, 23)

Müşrik mantık, atalara izafe ederek yaptığı her şeyin iyi ve güzel olduğunda, bunun için de ecdadı izlemeyle Allah'ı izlemenin aynı anlamı ifade ettiğinde ısrarlıdır:

"İbrahim; babasına ve toplumuna şöyle demişti: 'Şu başına toplanıp durduğunuz heykeller de ne? Dediler: 'Atalarımızı onlara kulluk/ibadet eder bulduk.' Dedi: 'Vallahi, siz de atalarını? da açık bir sapıklık içine düşmüşsünüz.' Dediler: 'Sen gerçeği mi getirdin yoksa oynayıp eğlenenlerden biri misin?" (Enbiya, 53-55)

"İbrahim'in haberini de oku onlara. Hani, babasına ve toplumuna

şöyle demişti: 'Siz neye ibadet ediyorsunuz?' Dediler: 'Birtakım putlara tapıyoruz. Onlann önünde toplanıp tapınmaya devam edeceğiz.' Dedi: 'Yalvarıp yakardığımzda sizi duyuyorlar mı? Size yarar sağlıyor yahut zarar veriyorlar mı?' Dediler: 'Hayır! Ancak atalarımızı böyle yapar halde bulduk.' Dedi: 'Gördünüz mü neye ibadet ediyormuşsunuz: Siz ve o eski atalarınız! Şüphesiz, onlar benim düşmanım. Ama âlemlerin Rabbi dostum." (Şuara, 71-77)

Bu yüzdendir ki, ecdatperestlik şirki, peygamberlere kin ve öfkesini, sürekli olarak ataların rahatsızlığı kaygısına dayandırır:

"Sen bize, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden bizi çeviresin de bu toprakta devlet ve ululuk ikinizin olsun diye mi geldin? Biz, ikinize de inanmıyoruz." {Yunus, 78)

Ataların bıraktığını muhafazayı din yapan şirk çocuklarının peygamberlere yönelik itham ve hakaretlerinin özünde hep 'ataların taciz edilmesi'nden doğan öfke vardır:

"Ayetlerimiz açık seçik kanıtlar halinde karşılarında okununca şöyle derler: 'Bu adam, atalarınızın kulluk/ibadet etmekte olduklarından sizi vazgeçirmek isteyen birinden başkası değil." (Sebe', 43)

"Dediler ki, 'Sen, yalnız Allah'a ibadet edelim de atalarımızın kulluk etmekte olduklarını terk edelim diye mi bize geldin? Eğer doğru sözlü isen hadi bizi tehdit ettiğini bize getir." (A'raf, 70)

"Resulleri dediler: 'Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında mı kuşku? O sizi, günahlarınızı affetsin, belirli bir süreye kadar size zaman tanısın diye çağırıyor.' Şöyle cevap verdiler: 'Siz de bizim gibi birer insandan başka şey değilsiniz. Atalarımızın kulluk ettiklerinden bizi yüz geri çevirmek istiyorsunuz. Hadi, açık bir kanıt getirin bize!" (İbrahim, 10)

"Dediler ki, 'Ey Şuayb! Namazın/duan mı emrediyor sana, atalarımızın tapar olduğunu terk etmemizi yahut mallarımızda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi?" (Hûd, 87)

MUHAFAZAKÂRLIK ŞİRKİNİN İKİ RAHATSIZLIĞI

Şirkin veya ecdatperestliğin tevhit dininden ve peygamberlerden iki büyük rahatsızlığı var:

1. Ataların dokunulmazlığına karşı çıkılması,
2. Mal ve servetlerle ilgili statükoya karşı çıkılması.

Şirkle tevhidin bütün kavgası budur. Peygamberlerle şirkin kavgasının esası, teolojik cedel değil, şirkin yaşamasını sağlayan panteon statükoculuğuna karşı çıkılmasıdır. İlk peygamberden sonuncusuna kadar dava hep budur. Kur'an'ı okuyan bunu hemen görür. Hiçbir şeyi göremese de bunu görür. Eğer bunu da göremiyorsa o zaten Kur'an'ı okumasın.

Peygamberler ve tevhit devrimi, sirkin 'dokunulmaz' ilan ettiği iki şeye 'dokunuyor', hem de çok sarsıcı biçimde dokunuyor: Ecdat kabulleri, mal ve servet.

İslam adına iddiası olan bir söylem ve siyasette bu dokunma yoksa, onda tevhidin imanı yok demektir. Böyle bir söylem, bu iki şeye dokunmak yerine bir de onları 'daha da dokunulmaz' kılmaya âlet oluyorsa onun imanı ve dini olmadığı gibi, namusu da yoktur. Çünkü inanmamakla kalmıyor, imanı paravan yaparak kitleleri aldatıyor. Bu ikincisi namussuzluktur. Kısacası, bu tür söylemlerle din avukatlığı yapanlar, Mâûn suresi mücrimi melun ve alçaklardır.

Buraya kadar verdiğimiz ayetler, ecdatperestlik şirkinin daha çok ataların kabullerini kutsallaştıran sapıklığına vurgu yapmıştı. Şimdi, şirkin ikinci büyük rahatsızlığına vurgu yapan ayeti görelim:

"Dediler ki, 'Ey Şuayb! Namazın/duan mı emrediyor sana, atalarımızın tapar olduğunu terk etmemizi yahut mallarımızda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi?" {Hûd, 87)

Karşı çıkışın gerekçesi şirkin en beyinsiz söylemi halinde önümüze konmuştur:

"Biz, eski atalarımız arasında böyle bir şey duymadık." (Mü'minûn, 24; 28/36)
Görüldüğü gibi, gelenek ve ecdat şirkinin istediği, Allah'ın ta-

mamen terki değildir; ataların ve geleneklerin terk edilmemesi, bir de mala mülke yani mal ve servet konusunda oluşturulmuş despotizme dokunulmaması.

Ataların kutsallığı ve servetler korunmak şartıyla Allah'a, ibadete, mabede yer verilmesi muhafazakârlık şirkini rahatsız etmemektedir. Tam aksine (Emevîlerin Cahiliye'yi öne çıkaran hilafetleriyle küresel kapitalizm hizmetkârı Ilımlı İslamcı siyasetlerin icraatında da gördüğümüz gibi), bu anlamda bîr uzlaşı, gelenekçilik şirkinin sevdiği ve ustalıkla uyguladığı bir yöntemdir. Tevhidin asla kabul edemeyeceği bir numaralı uzlaşı ise işte bu uzlaşıdır. Çünkü şirkin en yıkıcı şekli budur; çünkü en sinsi şirk budur.

Gelenekçi-muhafazakâr şirkin bütün derdi, atalarından görüp öğrenmediklerini, yani yeniyi tepelemektir. Çünkü yeni, onlara 'atalarının ve kendilerinin bilmedikleri bazı şeyleri öğretiyor.' (6/91) Oysaki muhafazakâr müşriklerin, eşyayı atalarının koymadığı isimlerle anmanıza bile tahammülleri yoktur. (7/71; 12/40; 53/23)

Atalarından miras almadığı şeylerin onun hayatına girmesi, şirk zihniyetini kudurtuyor. Kur'an bu noktaya parmak basarken şöyle diyor:

"Ayetlerimiz size okunuyordu da siz ökçeleriniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz. Büyüklük taslayarak, gece boyunca hezeyanlar savuruyordunuz. Sözü gereğince düşünmediler de ondan mı, yoksa kendilerine, ilk atalarına gelmeyen bir şey geldi diye mi? Yoksa resullerini tanımadılar da bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar? Yoksa 'Onda bir cinnet mi var' diyorlar! Hayır, o kendilerine hakkı getirdi ama onlann çoğu haktan tiksinen kişilerdir." (Mü'minûn, 66-70)

Şirkin, muhazakârlığa dokunanlara öfkesi çok zorludur. Şu ayetler, bu isyan ve panik halinin volkanik kükreyişini önümüze koyuyor:

"Kendi içlerinden kendilerine bir uyarıcı geldi diye şaşıp kaldılar. Ve şöyle dedi bu nankörler: 'Bu adam yalanlar düzen bir büyücü. İlahtan bir tek tanrı mı yapmış? Bu, gerçekten hayret edilecek bir şey!' İçlerinden kodaman bir grup öne çıktı: 'Haydi, yürüyün! İlahlarınıza sahip çıkmada kararlı davranın! Gerçek şu ki, istenip

beklenen şey budur. Öteki millette işitmedik böyle bir şey. Bu bir uydurmadan başka şey değildir." (Sâd, 4-8)

Kur'an, bu sakat mantığı şöyle eleştiriyor:

"Bir iğrençlik yaptıklarında şöyle derler: 'Atalarımızı bu hal üzere bulmuştuk. Yani Allah emretti bize bunu.' De ki, 'Allah, edepsizliği/iğrençliği emretmez. Allah hakkında, bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" (A'raf, 28)

Kur'an, tevhidin ana eylemini 'eskiyi iptal' olarak tescil etmektedir.

Bunun içindir ki tevhidin mustarip taşıyıcıları ve tebliğcileri olan peygamberlerin şirk tarafından konmuş ortak adları 'mubtılûn' (tekili: mubtıl) olarak kayda geçmiştir. Mubtıl, hüküm ifade etmekte olan mevcudu iptal eden, hükümsüz kılan demek.

Bütün nebiler birer mubtıldır. Geldikleri toplum ve devirde hazır buldukları anlayış, hüküm ve kabulleri iptal eder, yerine yeni ve yaratıcı olanı getirirler. Şirkin bu iptal eyleminden şikâyeti zorludur:

"Yemin olsun ki, biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü benzetmeyi yaptık. Sen onlara bir mucize getirsen, gerçeği örten nankörler/inkâr edenler mutlaka şöyle diyeceklerdir: 'Siz peygamberler, eskiyi hükümsüz kılanlardan başkası değilsiniz!' İlimden nasipsizlerin kalpleri üzerine Allah işte böyle mühür basıyor." (Rum, 58)

Ecdatperestliğin, başka bir deyişle muhafazakârlığın karşıt kavramı hamiliktir. (Bu karşıt kavramın ayrıntıları için bk. burada, Hanîf mad.)